

УДК 631.95 (477)

Попова О.А., д-р екон. наук

провідний науковий співробітник Інституту економіки
та прогнозування НАН України

ЕКОДІАГНОСТИКА ПРИРОДО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: АГРОЛАНДШАФТНИЙ АСПЕКТ

Оцінено ступінь збалансованості природо-господарської організації території із застосуванням декількох методик. За розрахованими коефіцієнтами екологічної стабільності, антропогенного навантаження, абсолютної і відносної напруженості та інтегрального коефіцієнта зроблено висновок про екологічну вразливість і критичний рівень екозахищеності території, що є наслідком надмірного антропогенного навантаження, зокрема аграрного. Неврівноваженість господарського навантаження екологічним потенціалом загрожує нестійкістю агроландшафтів і погіршенням якості агровиробничих ресурсів.

К л ю ч о в і с л о в а : агроландшафт, природо-господарська організація території, еколого-господарський стан, екологічні коефіцієнти збалансованості територіальної структури, екозахищеність.

Екодiагностика території загалом і агроландшафту зокрема на предмет виконання ними ресурсо- і середовищевiдтворювальних функцій має важливе значення з огляду на формування умов ведення аграрної діяльності та якості середовища проживання населення. Зосередження уваги на агроландшафтах як цiлiсних багатокomпонентних системах зумовлено тим, що вони є базовою складовою життєзабезпечуючих комплексiв у сiльській мiсцевостi, забезпечують деградацiю ґрунтiв і сприяють вiдтворенню їхньої родючостi, пiдтримують загальну екологічну рiвновагу. Зважаючи на вагомe суспiльне значення ландшафтiв (як ключового елемента добробуту та якостi життя, ресурсу сприяння економічній діяльності, компонента культурної спадщини), держави мають подбати про визначення обов'язкiв, вироблення правил щодо охорони і регулювання сталого їхнього розвитку як національного надбання [1]. Необхiдно iнтегрувати ландшафтну складову в усi галузевi стратегii розвитку.

Однак донинi трактування агроландшафту в Україні обмежене: це ландшафт, основу якого становлять сiльськогосподарські угiддя та лiсовi насадження, зокрема лiсосмуги та iншi захисні насадження [2]. Тому типове зображення українського агроландшафту – це iндустрiальнi поля комерцiйних культур (зернових, соняшнику, рiпаку). Без наявностi iнших важливих структурних елементiв агроландшафту – осередкiв дикої природи (гаїв, заболочених угiдь, лукiв), об'єктiв облаштування (валiв, кам'яних і зелених огорож, терас, курганiв), iнженерно-технiчних споруд, мереж польових дорiг, селянських садiб iз городами та будiвлями для утримання худоби тощо –

агроландшафти втрачають свою інваріантність, притаманний саме їм індивідуальний і унікальний характер.

Агроландшафт розглядається стосовно лише землевпорядкування, тоді як його слід розглядати ширше – охоплюючи соціально-економічну організацію (устрій, облаштування) сільського середовища. За звуженого підходу до агроландшафтів формується неналежне ставлення до їхнього формування і збереження, тоді як здійснюване антропогенне навантаження на них надмірне і не дає змоги уповні реалізувати їхні функції.

При цьому структурами влади сучасний екологічний стан агроландшафтів України визнано як незадовільний на офіційному рівні (Концепція збалансованого (сталого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року) [3]. Значною мірою внаслідок незадовільного стану агроландшафтів оцінюється як близький до критичного і стан земельних ресурсів, а за період земельної реформи значна кількість проблем у цій сфері лише загострилася (Закон України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року") [4].

У законодавчо-правових актах декларуються заходи щодо оптимізації співвідношення земельних угідь у ландшафтах (сільськогосподарського, природно-заповідного, природоохоронного, оздоровчого, історико-культурного, рекреаційного призначення, земель лісового та водного фондів) і формування сприятливіших агроландшафтів. Передбачено провести трансформацію структури сільськогосподарських угідь із метою її збалансування, забезпечення екологічної безпеки і рівноваги території. Йдеться про зменшення площі орних земель (до 37–41% території країни за нинішніх 53,8%) і збільшення частки сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ), розширення площі полезахисних лісових смуг, інших захисних насаджень та об'єктів природно-заповідного фонду в межах сільськогосподарських угідь [5].

Виконання екосистемних послуг ландшафтами значною мірою залежить від територіальної (просторової) організації за основними типами земель: сільськогосподарські угіддя, забудовані землі, лісові та водні системи. За останні 11 років значних зрушень у структурі земельного фонду не відбулося: дещо зменшилася площа сільськогосподарських угідь на користь переважно лісовкритих площ, що є позитивною тенденцією. Проте скорочення площі сільгоспугідь відбулося переважно за рахунок угідь у напівприродному стані (перелogi, багаторічні насадження, сіножаті й пасовища), а не інтенсивно оброблюваної ріллі (табл. 1). Це не відповідає необхідним масштабам оптимізації загального ландшафту за основними елементами – оброблюваними землями як екологічно дестабілізуючими угіддями, і землями, що становлять екологічний каркас та екологічно урівноважують ландшафти.

Виважене збалансування структури землекористування сприяє підвищенню стабільності і продуктивності агроландшафтів і стійкості екосистем загалом. Основи екологічної оптимізації аграрного природокористування вперше сформульовані В.Докучаєвим як вироблення норм щодо відносних

площ ріллі, лук, лісу і вод. Є декілька розробок і наукових пропозицій щодо структури землекористування. Частина фахівців доводить, що третину земель доцільно залучати в сільськогосподарський оборот, третину утримувати у напівприродному стані, третину – у природному. Слід зазначити, що у світовому масштабі сформувався приблизно саме такий розподіл: частка сільськогосподарських угідь становить 37% території, лісів – 29, сінокосів і пасовищ – 25% [6]. Окремі фахівці пропонують іще жорсткіше співвідношення угідь: рілля/природні кормові угіддя/ліси для України має становити 1 : 1,6 : 3,6, проте фактично воно становить 1: 0,23 : 0,3, що свідчить про сильно погіршений екологічний стан агроландшафтів України [7].

Таблиця 1

Площа земель і структура земельного фонду за укрупненими групами, 2000–2011 рр.

Показник	Площа земель		Структура земельного фонду, %	
	на 01.01.2012 р., тис. га	зміни проти 2000 р., тис. га	на 01.01.2012 р., %	зміни проти 2000 р., в. п.
Сільгоспугіддя	41557,6	-269,4	68,9	-0,4
з них:				
рілля	32498,5	-65,1	53,8	-0,2
перелоги, багаторічні насадження, сіножаті й пасовища	9059,1	-204,3	15,1	-0,2
Забудовані землі	2523,2	67,0	4,2	0,1
Ліси та інші лісовкриті площі	10611,3	197,7	17,6	0,3
Відкриті, заболочені, інші землі	3240,0	5,5	5,3	0
Території під поверхневими водами	2422,8	-0,7	4,0	0
Разом (територія)	60354,9	0,1	100,0	0

Джерело: розраховано за даними: Земельний фонд України станом на 1 січня 2012 року та динаміка його змін [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=134612&cat_id=97786>; Структура, динаміка та розподіл земельного фонду України (станом на 01.01.2001 р.) / Держкомзем України. – К., 2001. – С. 4.

Деякі гранично допустимі екологічні параметри, узагальнені на основі наукових праць В.Докучаєва, Н.Реймерса та інших дослідників, наведені в табл. 2.

Порівняльний аналіз нинішньої структури земельного фонду і рекомендованих екологічних параметрів дає підстави для висновку – в Україні перевищено оптимальне значення розораності земель, фактичний рівень близький до гранично допустимого, і це вагома характеристика екодеструктивності аграрного природокористування. Водночас усі показники, що характеризують сприятливість екологічного стану території, значно нижчі від оптимальних параметрів. Частка природних територій у загальній площі становить лише 25% за 35–40% гранично допустимого і 60% оптимального значення, що недостатньо для підтримання екологічної рівноваги.

Таблиця 2

Екологічні параметри збалансованої територіальної організації,
рекомендовані і фактичні в Україні, 2009 р. *, %

Показник	Гранично допустимі	Оптимальні	Фактично в Україні	
			земельний фонд	довідково: у межах населених пунктів
Частка природних територій у загальній площі	не менше 35–40	60 природних, 40 перетворених	25**	24
Частка ріллі у площі території	не більше 60	40–45	54	47
Частка лісових площ у загальній площі	не менше 15	15–20	17	5
Частка забудованих земель у загальній площі	не більше 10	1–3	4	22
Частка пасовищ і сінокосів у площі сільгоспугідь	не менше 30	40–50	18	20
Частка полезахисних лісосмуг у площі ріллі	не менше 5	7–10	1	...

* Значення наведено для степової зони.

** Частка природних і напівприродних територій визначена як сума площі: лісу і лісовкритих земель, заболочених, під поверхневими водоймами, сухих відкритих з особливим рослинним покривом і без нього, а також пасовищ і сінокосів.

Джерело: показники по Україні розраховано за: Структура, динаміка та розподіл земельного фонду України (станом на 01.01.2010 р.) / Держкомзем України. – К., 2010. – С. 4–5.

Незбалансованою є структура сільгоспугідь, а саме за надто великої частки ріллі малопасовищних і сінокісних угідь – 18%, тоді як відповідно до екологічного нормативу має бути принаймні 40–50%, тобто в 2–3 рази більше. Тим самим обмежуються природна кормова база для тваринництва, місця для поширення біорізноманіття, напівприродні резервати. А загалом це є свідченням антропогенного перевантаження агроландшафтів України.

Організація допустимої агрогосподарської діяльності на території, яка б не виходила за межі місткості екосистем – один із центральних напрямів становлення сталого розвитку території і насамперед сільської. Фахівці вважають, що саме територіальна структура землекористування є критерієм його екологічності. Ступінь збалансованості територіальної структури оцінюють за коефіцієнтами екологічної стабільності території (K_{ec}) і антропогенного навантаження на неї (K_{an}). Загально визнані вихідні дані щодо коефіцієнта стабільності різних видів угідь і бальної оцінки ступеня антропогенного навантаження для обчислення вказаних вище коефіцієнтів наведено в табл. 3.

Коефіцієнт екологічної стабільності території визначається за формулою:

$$K_{ec} = \frac{\sum K_i P_i}{\sum P_i} K_p,$$

де: K_i – коефіцієнт екологічної стабільності угіддя i -го виду,
 P_i – площа угіддя i -го виду,

K_p – коефіцієнт морфологічної стабільності рельєфу (1,0 для стабільних територій і 0,7 для нестабільних територій). Для розрахунків прийнято, що $K_p=1,0$.

Таблиця 3

Параметри для оцінки екологічних характеристик земельних угідь

Вид угідь	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь	Бал щодо антропогенного навантаження
Рілля	0,14	4
Сіножаті	0,62	3
Пасовища	0,68	3
Багаторічні насадження	0,43	4
Перелоги	0,70	2
Інші сільгоспугіддя	0,50	3
Ліси і лісовкриті землі	1,00	1
Забудовані землі	0,00	5
Болота	0,79	1
Інші землі (яри, піски, кам'янисті тощо)	0,00	5
Території під поверхневими водами	0,79	2

Джерело: складено за: Волков С.Н. Землеустройство : в 3-х т. – Т. 2 : Землеустроительное проектирование. Внутрихозяйственное землеустройство. – М. : Колос, 2001. – 648 с.

Якщо отримане значення K_{ec} становить до 0,33, то територія є екологічно нестабільною; за 0,34–0,50 – нестійко стабільною, вразливою, 0,51–0,66 – середньо стабільною; понад 0,66 – екологічно стабільною.

Коефіцієнт антропогенного навантаження (K_{an}) показує, наскільки сильно впливає діяльність людини на стан природних систем. Його визначають за формулою:

$$K_{an} = \frac{\sum P_i B_i}{\sum P_i},$$

де: P_i – площа земель із відповідним антропогенним навантаженням,
 B_i – бал, що відповідає землям із певним антропогенним навантаженням.

Якщо значення K_{an} менше 3,0, це відповідає відносно низькому антропогенному навантаженню на територію, 3,1–3,5 – помірному, понад 3,5 – високому навантаженню.

Розрахований коефіцієнт екологічної стабільності території K_{ec} для України становить 0,39, що свідчить **про її екологічну вразливість**, до того ж значення цього коефіцієнта ближче до параметра екологічно нестабільних територій (0,33), ніж до середньої стабільності (0,51). Коефіцієнт антропогенного навантаження K_{an} визначено на рівні 3,3, що свідчить про відносно **помірне, близьке до високого антропогенне навантаження** на територію України (табл. 4). За результатами досліджень інших авторів коефіцієнт екологічної стабільності території України на початку 2000-х років становив 0,41, а антропогенного навантаження – 3,5 [8].

Таблиця 4

Розраховані екологічні показники збалансованості територіальної організації за регіонами, 2009 р.

Регіон, область	Коефіцієнт екологічної стабільності	Коефіцієнт антропогенного навантаження на територію	Окремі показники за регіонами		
			частка ріллі в території, %	частка лісовкритих площ, %	частка сільгоспугідь, підданих ерозії*, %
Україна	0,39	3,3	53,8	17,5	34,9
Екологічно незбалансована територіальна структура (коефіцієнт екологічної стабільності до 0,33)					
Вінницька	0,32	3,5	65,2	14,3	36,9
Дніпропетровська	0,27	3,7	66,5	6,0	39,8
Донецька	0,27	4,2	62,4	7,7	66,5
Запорізька	0,27	4,0	70,1	4,3	54,0
Кіровоградська	0,27	3,6	71,7	7,4	50,4
Миколаївська	0,27	3,9	70,4	4,9	49,0
Одеська	0,32	3,5	62,1	6,7	47,9
Херсонська	0,31	3,5	62,4	5,3	32,0
Нестійка вразлива територіальна структура (0,34–0,50)					
АР Крим	0,39	3,4	48,6	11,5	23,6
Київська	0,43	3,1	48,3	23,1	14,8
Луганська	0,36	3,5	47,7	13,2	83,8
Полтавська	0,34	3,4	61,5	9,8	16,4
Сумська	0,42	3,2	51,7	19,2	19,5
Тернопільська	0,34	3,5	61,8	14,5	37,3
Харківська	0,34	3,6	61,3	13,3	49,3
Хмельницька	0,34	3,4	60,8	13,9	42,4
Черкаська	0,36	3,3	60,8	16,2	25,1
Чернігівська	0,48	3,0	44,0	23,1	3,9
Середньозбалансована територіальна структура (0,51-0,66)					
Волинська	0,58	2,6	33,4	34,5	10,2
Житомирська	0,56	2,7	36,4	37,4	4,4
Івано-Франківська	0,63	2,5	27,8	46,2	21,5
Львівська	0,53	2,9	36,5	31,8	27,0
Рівненська	0,59	2,6	32,8	40,0	17,8
Чернівецька	0,51	2,9	41,2	31,9	42,5
Екологічно збалансована територіальна структура (вище 0,66)					
Закарпатська	0,72	2,1	15,7	56,8	8,3

*За даними Держземагентства України станом на 01.01.1996 р. (пізніше обстеження не проводилися) : Довкілля України 2006. – К. : Держкомстат України, 2007. – С. 113–114.

Джерело: розраховано за даними Міністерства екології та природних ресурсів України за первинною базою "Екологічний паспорт регіону" 2009 р., сформованою згідно з Наказом міністерства № 233 від 11.05.2007 р.

Як видно з таблиці, у 3/4 регіонів України сформована екологічно незбалансована і вразлива територіальна структура. Це є наслідком високої частки ріллі в території цих регіонів – понад 60% і низької частки лісів та

лісовкритих площ (у середньому 12%) і напівприродних систем у структурі земельного фонду. Для цих регіонів характерне високе антропогенне навантаження на територію – відповідний коефіцієнт у середньому на рівні 3,5.

Середньозбалансованою територіальною структурою відрізняються шість регіонів Поліської та Карпатської зон, де третина угідь перебуває в активному сільськогосподарському обробітку і третина та більше – у природному стані, що відповідає науково обґрунтованій рекомендації. Антропогенне навантаження на територію в них близьке до відносно помірному. І лише Закарпатська область згідно з результатами розрахунків за цією методикою відповідає критерію екологічно збалансованої територіальної структури із відносно низьким антропогенним навантаженням на територію (що не підтверджується за інших методик – про це йтиметься нижче).

Середні оцінки по зонах показали, що Степова зона характеризується екологічно незбалансованою територіальною структурою, Лісостепова – нестійкою вразливою, Поліська – середньо збалансованою і Карпатська зона має близьку до екологічно збалансованої структуру території (табл. 5).

Таблиця 5

Екологічні коефіцієнти збалансованості територіальної структури за зонами України

Зона	Коефіцієнт екологічної стабільності території	Коефіцієнт антропогенного навантаження на територію
Степова	0,30 – екологічно незбалансована	3,7 – високе навантаження
Лісостепова	0,38 – нестійка вразлива	3,3 – помірне
Поліська	0,55 – середньозбалансована	2,8 – відносно низьке
Карпатська	0,68 – екологічно збалансована	2,3 – низьке

Джерело: розраховано автором.

Проте приклад Карпатської зони, яка за розрахованими коефіцієнтами виглядає як екологічно збалансована, антропогенно не перевантажена територія, демонструє недосконалість використаної методики екодіагностики. За цією методикою ліси і лісовкриті землі оцінюються за коефіцієнтом екологічної стабільності угідь за найвищим значенням – 1,0 (шкала від 0 до 1) та найнижчим балом щодо антропогенного навантаження – теж 1 (шкала від 1 до 5). Теоретично це відповідає функції цих угідь як екологічно стабілізуючих. Однак на практиці ліси (як пасовища) можуть використовуватися надміру інтенсивно. Тому в інших методиках ареали інтенсивних вирубок лісів, як і пасовища, де інтенсивно випасають худобу, класифікуються як землі з високим ступенем антропогенного навантаження. Наслідком надмірного вирубування лісів у Карпатській зоні є масштабні екологічно деструктивні процеси, природні катаклізми (підтоплення, паводки тощо), що стали особливо частими в цій, здавалось би, екологічно сприятливій зоні.

Слід зазначити, що спостерігається прямий взаємозв'язок еродованості угідь зі ступенем екологічної стабільності території та рівнем антропогенного навантаження. У регіонах із екологічно незбалансованою територіальною структурою та високим рівнем антропогенного навантаження на територію (Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській,

Миколаївській, Одеській, Херсонській областях) частка сільгоспугідь, що зазнали водної та вітрової ерозії, досягає 32–67%. У тих же регіонах, де забезпечене краще територіальне збалансування і скорочення господарського тиску на територію, частка еродованих земель зменшується. Отже, важливо не допускати надмірного антропогенного тиску, який би перевищував самовідновлювану здатність екосистеми, агроландшафту, оскільки деградаційні зміни позначаються насамперед на якісному стані ґрунтів.

Рівень і спрямованість антропогенного впливу, ступінь стійкості ландшафтів до різних видів антропогенного навантаження можна оцінити ще за методикою еколого-господарського стану (ЕГС) території (методика російських дослідників Б.Кочурова та Ю.Іванова). Еколого-господарський баланс території (ЕГБ) – це збалансоване співвідношення різних видів діяльності та інтересів різних груп населення (соціумів, суспільства) на території з урахуванням потенційних можливостей природи, що забезпечує сталий розвиток природи і суспільства, відтворення природних ресурсів і не викликає негативних екологічних змін і наслідків [9]. У цьому випадку управління людиною природно-антропогенними системами передбачає досягнення відповідності спрямування процесів природних і соціально-економічних систем.

Антропогенне навантаження на ландшафт за методикою ЕГС оцінюється за видами використання земель і характером заселення території (щільність населення). Землі за видами, а також за інтенсивністю використання (що дозволяє уникнути недоліку, притаманного викладеній вище методиці) об'єднуються в однорідні групи з відповідною оцінкою ступеня навантаження (за шкалою від 1 до 6). За цієї методики ліси, пасовища та сінокоси, які використовуються нераціонально і виснажливо, класифікуються як землі, що мають високий ступінь антропогенного навантаження, а використовувані раціонально відносяться до земель із низьким навантаженням (табл. 6).

Таблиця 6

Розподіл земель за категоріями використання і ступенем антропогенного навантаження в Україні, на 01.01.2012 р.

Ступінь антропогенного навантаження	Категорія використання земель	Площа, млн га*
1 – дуже низький (S_1)	Землі природно-заповідного фонду, природоохоронні, покриті поверхневими водами	2,4
2 – низький (S_2)	Лісовкриті площі у водоохоронних зонах, ліси, сінокоси та пасовища, що використовуються раціонально	10,2
3 – середній (S_3)	Землі лісового фонду, багаторічні насадження, рекреаційні землі	2,4
4 – високий (S_4)	Землі сільськогосподарського призначення	38,8
5 – дуже високий (S_5)	Зрошувані та осушені землі	4,0
6 – найвищий (S_6)	Землі промисловості, транспорту та іншого спеціального призначення, землі населених пунктів, порушені землі	2,5

* Приблизний розрахунок автора.

Джерело: розраховано за даними: Земельний фонд України станом на 1 січня 2012 року та динаміка його змін [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=134612&cat_id=97786>.

Розрахований коефіцієнт абсолютної напруженості (K_a) як відношення площі земель із найвищим антропогенним навантаженням (сильно порушених у процесі промислового розвитку території) до площі земель із дуже низьким навантаженням (не піддаються господарській діяльності чи піддаються дуже мало) для України становить 1,04. Таке досить високе значення свідчить лише про урівноваження сильних антропогенних впливів потенціалом відновлення ландшафту. Чим нижчий K_a , тим кращий стан довкілля, який підтримується наявністю значних площ природоохоронних територій. Розрахунок коефіцієнта абсолютної напруженості проводиться за формулою:

$$K_a = \frac{S_6}{S_1}.$$

Еколого-господарський стан території повною мірою характеризує коефіцієнт відносної напруженості (K_e), оскільки охоплюється вся територія, (а не лише її граничні характеристики, як за коефіцієнта K_a). Значення цього коефіцієнта для України за проведенням за формулою

$$K_e = \frac{S_4 + S_5 + S_6}{S_1 + S_2 + S_3}$$

розрахунком становить 3,02, що свідчить про надзвичайне антропогенне навантаження на територію, що далеко не урівноважується екологічним потенціалом території, місткістю екосистеми, що загрожує її нестійкістю.

Відомий російський науковець-еколог В.Данилов-Данільян під господарською місткістю біосфери розуміє граничний антропогенний вплив, за яким у біосфері починаються незворотні деградаційні зміни. Перенавантаження ландшафтів господарською діяльністю негативно позначається на відновленні якості ресурсів і середовища проживання. Цілком очевидно, що чим різноманітніший ландшафт, тим він стійкіший. Це виражається через показник екологічного фонду території, який характеризується великою кількістю і рівномірним розподілом природних біогеоценозів, урочищ, природоохоронних зон. Цей показник є сумою площі земель із середовище- і ресурсозберігаючими функціями (P_{cp}) і розраховується за формулою:

$$P_{cp} = P_1 + 0,8P_2 + 0,6P_3 + 0,4P_4,$$

де: P_1, P_2, P_3, P_4 – площі земель із відповідним рівнем (1, 2, 3, 4) антропогенного навантаження [9, с. 315–316]. Для України сумарна площа земель із середовище- і ресурсозберігаючими функціями (P_{cp}) становить 27,5 млн га (розраховано за даними табл. 6). Співвідніши P_{cp} із загальною площею території, отримаємо інтегральний коефіцієнт екологічної захищеності (K_{ez}), фактичне значення якого – 0,46. Якщо цей коефіцієнт менший за 0,5, це свідчить про критичний рівень екозахищеності території, що зумовлене великою площею ріллі, урбанізованих і порушених земель.

Слід звернути увагу, що в цій методиці землі сільськогосподарського призначення (крім зрошуваних і осушених) ураховуються як такі, що на 40% забезпечують реалізацію середовище- і ресурсозберігаючих функцій. Саме агроландшафти останнім часом розглядаються як важливе середовище поши-

рення біорізноманіття, оскільки різні його види за тривалий час симбіозу з сільськогосподарським виробництвом призвичаїлися до виживання в такому середовищі. Тому агроландшафти важливо інтегрувати в екологічну мережу зі створенням зелених коридорів, буферних зон тощо для поширення диких рослин і тварин.

Еколого-господарський стан території в межах сільських населених пунктів, на нашу думку, є доволі агресивним середовищем для проживання населення, насамперед унаслідок активної сільськогосподарської діяльності агробізнесових структур як поза межами сіл (обприскування полів агрохімікатами, стоки тваринницьких комплексів тощо), так і самих домогосподарств. Проте для конкретних оцінок потрібні подальші дослідження за спеціальними, дещо відмінними від використаних вище методиками.

Висновок. Цілком очевидно, що еколого-господарський стан території України значною мірою розбалансований через високу сільськогосподарську освоєність території, інтенсивне використання сільськогосподарських угідь і лісового фонду. Екологічний же каркас, який би підтримував агроландшафт у сприятливому стані, залишається вкрай збідненим. У результаті прогресує екологічна деградація агрогосподарського комплексу. Наявний природо-ресурсний потенціал України дозволяє виважено збалансувати забезпечення виробництва необхідного обсягу аграрної продукції, формування сприятливого довкілля і резерватів природи. Потрібна воля влади, органів місцевого самоврядування, громадян для піднесення агроекологічного іміджу України.

Список використаних джерел

1. Європейська ландшафтна конвенція (Конвенцію ратифіковано Законом України № 2831-IV від 07.09.2005 р.) [Електронний ресурс] / пер. офіційний. – Доступний з : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_154>.
2. Закон України "Про охорону земель" № 962 від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15/page>>.
3. Про затвердження Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем України на період до 2025 року. Наказ Міністерства аграрної політики України № 280 від 20.08.2003 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.624.0>>.
4. Закон України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" № 2818 від 21.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
5. Про затвердження Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем України на період до 2025 року. Наказ Міністерства аграрної політики України № 280 від 20.08.2003 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.624.0>>.
6. Faostat 2010 [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://faostat.fao.org/site/567/DesktopDefault.aspx?PageID=567#ancor>>.
7. Фурдичко О.І. Методологія управління агроландшафтами лісомеліоративними методами (Науково-методичне забезпечення) / О.І.Фурдичко, А.П.Стадник. – К. : Аграр. наука, 2010. – С. 15.
8. Третяк А.М. Земельні ресурси України та їх використання / А.М.Третяк, Д.І.Бабміндра. – К. : ТОВ "ЦЗРУ", 2003. – 143 с.
9. Методы обоснования программ устойчивого развития сельских территорий : монография / под. ред. В.И.Фролова ; СПб. гос. архит.-строит. ун-т. – СПб., 2011. – С. 312–319.

*Надійшла до редакції
09.07.2012 р.*